

א

תנן התם (מו:): "יתר עליו (=על האבא) הבעל, שאוכל פירות בחילה. וחייב במזונותיה ובפירקונה וכו'". ובגמרא (מז:): שנינו:

"תנו רבנן תיקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה וקבורתה תחת כתובתה, לפיכך בעל אוכל פירות. פירות מאן דכר שמיהו? חיסורי מיחסרא והכי קתני: תיקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה, ופירקונה תחת פירות, וקבורתה תחת כתובתה וכו'".

מבואר בגמרא ד"פירקונה תחת פירות". (1) התוספות על אתר, (ד"ה זימנין) אומרים, שאף לדעת רב הונא (נח:), הסובר שיכולה אשה לומר לבעלה איני נזונת ואיני עושה, אינה יכול לומר איני נפדית ואיני נותנת פירות. כמו כן, לדעתם, אין הבעל יכול לומר איני פודה ואיני נוטל פירות. ואם כן, אף שחייב פדיון הינו מתנאי הכתובה, וכדמבואר להדיא

---

(1) בגמרא שם מבואר, שתיקנו שאינו מצוי לשאינו מצוי, ורש"י בלאר: "שבויה ואשה שיש לה נכסי מלוג לא שכחיל". ואם כן, מסתבר, שאף כשאינן פירות כלל, הוא חייב לפדות. וכן מפורש במאירי (שם): "אף על פי שאין לה נכסי מלוג שיהא הוא אוכל פירות, חייב בפירקונה". בלאור "פירקונה תחת פירות" הינו זכות הבעל בפירות כנגד זכות האשה לפדיון.

במשנה (נא.): "לא כתב לה אם תשתבאי אפרקינך ואותבלינך לי לאינתו, ובכהנת - אהדרינך למדינתך, חייב שהוא תנאי בית דין", נתליחד הוא משאר תנאי כתובה, בכך שלא ניתן לבטלו, והפך לחלק בלתי נפרד מחילי הנשואין. התוספות (שם) מסבירים פשר יחוד זה: "יש לומר דלא מצי אמרה איני נפדית, שלא תטמע בין העובדי כוכבים". כלומר, מתוך דאגת חכמים שמא תטמע השבויה בין העכו"ם, הוטל חיוב מוחלט, שלא ניתן לביטול, על בעלה.

הרשב"ם, לעומת זאת, (בבא בתרא מט: ד"ה כדרב הונא) חולק על רוב הראשונים, וסובר שהבעל יכול לומר איני פודה ואיני נוטל פירות. ואם כן, לדעתו, חיוב פדיון הינו כשאר תנאי כתובה הניתנים לביטול. וזה לשונו: "והוא הדין לפירות של נכסי מילוג, שתיקנו חכמים לבעל פירותיה תחת פירקונה, כל שכן וכל שכן שאם אמר איני מקבל עלי תקנת פירקונה ואיני חושש בפירות נכסי מילוג שתיקנו לי, דמועיל התנאי בעודה ארוסה, שעדיין לא זכה בקרקעותיה לפירות".

אף הרשב"א סובר, שיתכן מצב של נישואין ללא חיוב פדיון. בתוספתא (פ"ד ה"ד) איתא: "אין יבמין חייבין לפדותה" (2). הרשב"א (פ: ד"ה הג' רש"י) מבאר, שאף לאחר שהיבם כנס, אינו חייב לפדותה:

"ונראה היה לומר דאין היבם אוכל פירות נכסי מילוג שלה כלל ואפילו לאחר שכנס, שהרי אין לה כתובה עליו, וכיון דאין לה כתובה עליו, תנאי כתובה נמי אין לה עליו... והא נמי דכוותה היא, דהא מבעל ראשון אינה נפדית דלא קרינא ביה ואותבלינך לי לאינתו, ומשני לית לה דהא לית לה כתובה מיניהו. הלכך, פירי נמי לא יהבה ליה, דפירות תחת

(2) כך גירסת הר"ף בתוספתא. בגמרא (נב.) הגירסה היא "יורשינך" במקום "יבמין". ועיין בתוספתא כפשוטה על מסכת כתובות עמ' 239-240.

פירקונה, וזה, שאינו פודה, אינו אוכל. אבל היכא דאין לה כתובה מראשון, כיון דתקוני לה משני, תנאי כתובה נמל אית לה, והרי זה פודה ואוכל פירות".

הרשב"א הבין, שביבם, כיוון שכתובתה על נכסי בעלה הראשון, האישות שנוצרה הינה אישות ללא כתובה, כי הכתובה אינה מהיבם שכנסה אלא מאחיו שמת. לכן, אף תנאי כתובה אין לה מהיבם. וכיון שחיוב פדיון הינו תנאי כתובה, הרי שאף לאחר שכנס, אין היבם חייב לפדות.

אך ברשב"ם משמע, מעבר לכך שחיוב פדיון הוא כשאר תנאי כתובה, שהבעל חייב לפדות את אשתו בתמורה לאכילת פירות נכסי המילוג שלה. לכן, סובר הרשב"ם, שיכול הבעל לבטל הסכם ממוני זה, ולומר איני פודה ואיני נוטל פירות. אמנם, נראה שגם התוספות, שחולקים על הרשב"ם, הבינו שחיוב פדיון הינו חוב ממוני, ואף על פי כן אין הוא ניתן לביטול מפאת הטעם שהבאנו לעיל.

ונראה, שניתן להבין את כל חובות הבעל לאשתו, ואת חיוב פדיון בפרט, לא כחובות ממוניים הנובעים מהסכם ביניהם, אלא כחיוב אישות (3). כלומר, כחיובים הנובעים מתקנת חכמים, שבאה לצקת תוכן למסגרת הנשואין ולקבוע צורת חיים של בעל ואשה. הבעל זנה, מכסה וכן ממלא את שאר חיוביו, כחלק מדרך חיים משותפת. ובכללם חייב הוא גם לפדותה.

בירושלמי עולה גישה זו באופן ברור. בפ"ד ה"ו שם מופיע הסבר אחר לאכילת בעל בפירות נכסי מילוג: "תקנה תיקנו שיהא מפקח על נכסי אשתו ואוכל". הסבר לחיוב פדיון אינו מופיע, ככל הידוע לי, בירושלמי. וזאת, כי לדעת הירושלמי, אין הבעל חייב לפדות בתמורה לפירות שאכל, אלא מעצם

(3) עיין עמ' 12 והערה 8 לגבי הגדרת המונחים "אישות" ו"ממון" - המערכת.

היותו בעלה (4).

אם נדקדק בנוסח התנאי, נראה שכלול בו נוסף לחיוב לפדות, גם חיוב להחזירה לו לאשה. "אם תשתבאי אפרקינך, ואותבינך לי לאינתו". ניתן להציע אם כן, שחיוב פדיון הינו חיוב אישות במובן אחר מאשר בשאר חיובי הבעל. שאר חיובי הבעל הינם חיובי אישות, לא כיון שהם מובילים להמשך האישות בעתיד, אלא משום שהם יוצרים ומקיימים את האישות בהווה. חז"ל קבעו בעזרתם כיצד צריך להראות בית בישראל, ומהי חלוקת התפקידים בין הבעל לאשה. אך פדיון הרי אינו קובע כיצד צריכים להראות חניהם יחדיו, אלא הוא עוסק בחובות הבעל לאשתו, כאשר האשה בשבי, והם אינם ביחד. ולכן נראה, שחיוב פדיון הינו מתפקידי הבעל לא רק מתוך דאגה פשוטה לשלום אשתו ולהוצאתה מהשבי, אלא מתוך מגמה בסיסית להמשיך את האישות. ההתחייבות כאן, במהותה אינה חיוב לפדות - "אפרקינך", אלא התחייבות להמשיך את האישות אף כשאחרים ינסו למנוע זאת מהם - "ואותבינך לי לאינתו". לכן, כאשר האישות אינה ניתנת להמשכה - אין הבעל חייב לפדות. וכך עולה מפסק הרמב"ם (פרק י"ד הל' כ"ב): "האשה שהיתה אסורה על בעלה מאיסורי לאוין ונשבית, אינו חייב לפדותה, אלא נותן לה כתובתה והיא תפדה את עצמה". ובהלכה כ"א שם: "המדיר את אשתו נדר שהוא חייב בגללו לגרשה וליתן כתובה, ונשבית אחר שהדירה, אינו חייב לפדותה. שמשעה שהדירה נתחייב לגרשה וליתן לה כתובה".

בגמרא (נא:) מופיע ששבויז מלכות בן נצר אסורות לבעליהן, כי חיישינן שמא נבעלו לבן נצר ברצון. ובתוספתא (פ"ד ה"ד) איתא: "נשבית אין חייב

4) עיין במאמר "מערכת היחסים שבין הבעל לאשתו" עמ' 21 דיון בשיטת הירושלמי - המערכת.

לפדותה. במה דברים אמורים? בשבולות מלכות וכו' כלומר, אף ששבולות מלכות בן נצר אסורות לבעליהן רק משום חשש, ואף שאין לבעליהן ראייה שנבעלו ברצון, אין בעליהן חייבין לפדותן. וזאת, כי מרכז התחייבותו, היא "ואותבינך לי לאינתו"; וכאן, כיוון שאין ביכלתו להמשיך את האישות - כי ההלכה אסרה אותה עליו מפאת אותו חשש - אינו חייב לפדותה, הואיל ולא לכך התחייב. לפי זה יש להסביר, שחייב פדיון שונה משאר החיובים, בכך שאינו ניתן לביטול, לא בגלל סיבה צדדית, אלא משום שזהו תפקידו הבסיסי כבעל, ואין ביכולתו להתנער ממנו. לעומת זאת, לדעת הרשב"ם והרשב"א הסוברים שחייב פדיון הינו חוב ממוני, הרי יש להבין שהחייב ביסודו הינו הפדיון עצמו. את "ואותבינך לי לאינתו" יש לראות כהגבלה צדדית. אולם, יש להבין מדוע תקנו חכמים הגבלה זו. ה"אור שמח" (פ"ד הלכה י"ח) מדייק מלשון הרמב"ן "מחזירה לו לאשה כמו שהיתה", שהבעל חייב להתייחד עמה לאחר הפדיון, כדרך איש ואשתו, ורק לאחר מכן רשאי הוא לגרשה, אם הוא רוצה. והוא מסביר, שחז"ל תקנו זאת כדי למנוע הוצאת לעז על האשה. אם הבריות היו רואות, שמיד לאחר שבעלה פדה אותה הוא מגרשה, היו אומרות שודאי נתרצתה לשבאים, ולפיכך הוא מגרשה. כדי למנוע הוצאת לעז זה, תיקנו חכמים שהבעל חייב להתייחד עמה, וזהו פירוש התחייבותו, "ואותבינך לי לאינתו". אך יש להדגיש, שההתחייבות הבסיסית הינה לפדות, ומסיבה צדדית נוסף "ואותבינך לי לאינתו".

ניתן להציע הבנה שונה מההבנה דלעיל. אמנם, המחייב לפדות הינו עובדת אכילתו בפירות נכסיה. אך בבואנו להבין מדוע חז"ל תיקנו תקנת פדיון תחת פירות, אפשר שסיבת התקנה לא היתה כדי שהאשה תצא מהשבי כפי שעולה מדברי

התוספות - "כדי שלא תטמע בין העכו"ם", אלא כדי שתחזור לבעלה (5). ואם כך, אף אם נבין שזהו חוב ממוני, מרכזו הוא "ואותבינך לי לאינתו". ממילא, כאשר האשה אסורה על בעלה אין הבעל חייב לפדות.

ב

לאור הבנות אלו, יש להבין את מחלוקת התנאים בענין חיוב לתומים לפדות. בגמרא (נב.) שנינו:

"ת"ר נשבית בחיי בעלה ואחר כך מת בעלה. הכיר בה בעלה, יורשין חייבין לפדותה. לא הכיר בה בעלה, אין יורשין חייבין לפדותה. לוי סבר למעבד עובדא כי הא מתניתא. אמר ליה רב, הכי אמר חביבי לית הלכתא כי הא מתניתא, אלא כי הא דתניא, נשבית לאחר מיתת בעלה אין היתומין חייבין לפדותה; ולא עוד, אלא אפילו נשבית בחיי בעלה ואחר

---

(5) כיוון דומה עולה בברור בדברי הר"ן (יז: בדפי האלפס ד"ה תיקנו). הר"ן מסביר, שאין האשה יכולה לומר איני נפדית ואיני נוטלת פירות, "דנהי דלתקנתא דידה אתקין, אפילו הכי תקנה נמי איכא לדידיה בהכי כדי שתהא לו שפחה לשמשו". כלומר, מטרת הפדיון אינה רק הוצאתה מהשבי, אלא גם חזרתה לבעלה. אך יש הבדל בין דבריו לבין דבריו. לדבריו, ישנם שתי מטרות לפדיון - הוצאתה מהשבי וחזרתה לבעלה. אך המטרה של חזרתה לבעלה, הינה תקנה לטובת הבעל. ואם כן, צריך עדיין להבין מדוע כשאינה יכולה לחזור לבעלה שלא יחוייב לפדותה, מכח תקנתה דידה. ואילו אני מציע כאן שכל מטרת הפדיון הינו חזרתה לבעלה, ואין זה רק בבחינת תקנה לטובת הבעל.

כך מת בעלה אין היתומים חייבין לפדותה, שאין אני קורא בה ואותבניך לאינתו".

ידועה ההלכה, שירושין חייבים לפרוע את חובות אביהם מנכסיו. כך פוסק הרמב"ם (פ"א מהל' מלוה ולוה ה"ד): "כל מלוה שבשטר גובה אותה מן הירושין ומן הלקוחות כמו שיתבאר, ומלוה על פה גובה אותה מן הירושין ואינו גובה אותה מן הלקוחות וכו'". ואף על פי כן, סובר רב, שאין היתומים חייבים לפדותה, אף שאביהם נתחייב בפדיונה. אם נבין שחיוב פדיון הינו חיוב אישות, הרי שההסבר הינו פשוט: חיוב פדיון אינו חוב ממוני של הבעל, אלא במסגרת תפקידו כבעל עליו לפדותה. וכאן, כיון שהוא מת ואינו מתפקד יותר כבעל, ממילא פקע חיובו ואין יורשיו חייבין לפדותה.

אם נבין, שחיוב פדיון הינו חוב ממוני, נראה שהשאלה אם יורשים חייבים לפדות תלויה בשתי ההבנות, שהועלו בסוף חלק א' של מאמר זה. אם החיוב הבסיסי הינו החזרתה לו לאשה, הרי שכאשר הבעל מת אין היורשים פודים, כל אין הם מסוגלים למלא את התחייבות אביהם. אף שזהו חוב ממוני, אין ביכולתם לפרעו, שהרי אין ביכולתם להחזירה לבעלה. אך אם החיוב הבסיסי הוא החיוב לפדות - הרי שחייבים הם לפדות, כמו שחייבים הם לפרוע את כל חובות אביהם. ואף שאין אני קורא בה "ואותבניך לי לאינתו" חייבים הם לפדות, כי דין "ואותבניך לי לאינתו" הינו הגבלה צדדית כדי שלא יצא עליה לעז, וכאן שאין חשש להוצאת לעז חייבים הם לפדותה.

יש להקשות מהמשנה (נא.) שאומרת: "ואם אמר הרי גיטה וכתובתה ותפדה את עצמה, אינו רשאי". הרי, שאף לאחר שהאישות פוקעת, דהיינו לאחר שהוא מגרשה, עדיין חייב הוא בפדיונה.

אלא שיש לבחון את לשון המשנה "אינו רשאי". ניתן להבין ש"אינו רשאי"

פירושו אינו יכול: אין הבעל יכול לגרשה ובכך להפטר מפדיונה. אף אם גרשה - עדיין חייב הוא בפדיונה. אך ניתן להציע פירוש אחר, ולומר שפירוש המלה "רשאי" הוא מותר, ואם כן, אינו רשאי פירושו אסור. כלומר, אסור לבעל לגרשה, אך אם גירשה, יתכן שנפטר מפדיונה, כיון שכבר אינה אשתו. ואם כן, בלתומים ובבעל המגרש שנינו אותו דין: אם האישות פקעה, אין חיוב פדיון. אמנם, לא מצאנו כן בשום מקום, ובפשטות אף אם גירשה עדיין חייב בפדיונה. אך להסבר יש מקום: הגרושין באמת מפקיעים את החיוב לפדות לאחר שגירשה, והחיוב לפדות הינו רק בתורת קנס. כיון שאסרו לו לגרשה, חליבוהו לפדות לאחר שגירשה. אך מעיקר הדין, כיון שאינה אשתו, אינו חייב לפדות (6).

ג

עד כאן אמורים הדברים ביחס לאשת ישראל. אך לאשת כהן הנאסרת על בעלה מחמת שביה, אין הוא מתחייב "ואותבינך לי לאינתו", אלא "אם תשתבאי אפרקינך ואהדרינך למדינתך". לעיל הסברנו, שניתן לראות את "ואותבינך לי לאינתו" כעיקר התחייבות הבעל. ואם כן, באשת כהן, שכלפיה אינה קיימת התחייבות זו, יש לבחון בנפרד את אופי חיוב פדיון.

ברור, שאין להבין את חיוב הפדיון באשת כהן כהתחייבות להמשך האישות. כאן ההתחייבות הינה עצם הוצאת האשה משביה, שניתן להבינה כחוב ממוני, שנוצר כתמורה לאכילתו את פירות נכסיה. לעומת זאת, ניתן להבינה כחיוב

---

(6) השתא דאתינן להכי, ניתן להסביר במשנה "אינו רשאי" במובן של אינו יכול, ולהסביר שזה רק מצד קנס ולא מעיקר הדין.

אישות שמשמעותו הינה דאגת הבעל לאשתו, שלא תהיה בשביה, ולא המשכת האישות. הבנה זו מתחדדת במיוחד לאור שיטת הרמב"ם.

הירושלמי (פ"ד ה"י) אומר: "מה למדינתך ממש? - ליישוב". הפני משה מסביר, שמסקנת הירושלמי היא שאין הבעל חייב להחזירה למדינתה אלא רק למקום יישוב (7). הרמב"ם, לעומת זאת, פוסק (פ"ד ה"י): "ואם היה כהן שכבר נאסרה עליו, פודה אותה ומחזירה לבית אביה. אפילו היה בעיר אחרת מטפל בה עד שמחזירה למדינתה ומגרשה ונותן לה כל כתובתה".

לפי הירושלמי הבעל מתחייב רק לפדותה. חלק מתהליך הפדיון הוא הבאתה למקום יישוב. אך לפי הרמב"ם, "ואהדינך למדינתך" הינו חלק מהתחייבותו. הבעל מתחייב לא רק להוציאה משביה אלא גם להחזירה לבית אביה. ההבנה, שחיוב פדיון אשת כהן הינו חיוב אישות, מתחדדת יותר לאור דבריו, שהרי ההתחייבות כוללת גם דאגה למעמד האשה וכבודה, ולא רק דאגה לחרותה. ניתן לתלות שאלה זו במחלוקת אביי ורבא (נא):

"אמר אביי אלמנה לכהן גדול חייב לפדותה, שאני קורא בה 'ובכתנת אהדינך למדינתך'. ממזרת ונתינה לישראל אינו חייב לפדותה, שאין אני קורא בה 'ואותבינך לי לאינתו'. רבא אמר כל שאיסור שביה גורם לה חייב לפדותה, איסור דבר אחר גורם לה אינו חייב לפדותה". לדעת אביי, נשתנה חיוב פדיון אשת כהן מפדיון אשת ישראל: ישראל אינו חייב לפדות את אשתו אם היא אסורה עליו, ואילו כהן חייב לפדותה, אף אם אשתו אסורה עליו בלאו. השנוי בנוסח התנאי אינו רק טכני, אלא משנה הוא את כל אופי החיוב. רש"י (ד"ה אלמנה לכהן גדול) מסביר: "קיימא לן לקמן... יש לה כתובה ותנאי כתובה ההוא דלמשקל ולמיפק קאי: אבל תנאי

---

(7) עיין ב"קרבן העדה" שם, שהבין שהירושלמי נשאר בספק ולא פשט את הבעיא.

כתובה דלמיקס קמיה, כגון מזונות ורפואה, אמרינן בלבמות דלית לה... והכא אשמעינן אביי, דתנאי כתובה דפירקונה אית לה, דמעיקרא אישתעבד לה, שהרי אף לכשרה לא היה מתנה ואותבינך לאינתו אלא אהדינך למדינתך, והא נמי קרינן בה הכי, והאי תנאי נמי למישקל ומיפק קאי". לדעת אביי, חיוב פדיון אשת כהן הינו תנאי דלמישקל ומיפק. ומסתבר, שחיוב פדיון אשת ישראל הינו תנאי דלמיקס קמיה.

אם כן, יש להפריד בבירור, בין חיוב פדיון אשת ישראל לבין חיוב פדיון אשת כהן. וניתן להסביר שחילוק זה מהותי הוא: חיוב פדיון אשת ישראל הינו חיוב אישות, ולכן קיים הוא רק כאשר האישות מותרת, ואילו חיוב פדיון אשת כהן, קיים אף כאשר האישות אסורה, וזהו משום שמראש נתקן כחובה בעלת אופי של חוב ממוני. רבא, לעומת זאת, חולק וסובר שכאשר האישות אסורה, אף באשת כהן אין חיוב פדיון. רש"י (נב. ד"ה רבא אמר) מסביר: "דתנאי כתובה דישראל וכהן שוין, אלא שהכהן מתנה עמה שאפילו תיאסר עליו מחמת שבייתה לא תפסיד כתובת פירקונה". לפי רבא, בין באשת ישראל ובין באשת כהן, חיוב פדיון קיים רק כאשר האישות מותרת. ואם כן, יש להצמיד את דיוננו באשת כהן לדיוננו באשת ישראל. אמנם, נראה שהדמיון הוא רק בדיון העקרוני אם זה חיוב אישות או חוב ממוני, אך ודאי שההתחייבות באשת כהן, הינה עצם הפדיון ולא המשך האישות.

הצענו לעיל, שלפי אביי יש לראות את חיוב פדיון אשת כהן כחוב ממוני. ולפי זה נצטרך לומר, שכהן שמת, יורשיו חייבים לפדות את אשתו, שהרי זהו חוב ממוני, ואת ההגבלה של "ואותבינך לי לאינתו" אין כאן. ואכן, כך עולה מדברי בעל ההפלאה (נב. ד"ה שם בגמרא אמר ליה רב הכי אמר חביבי וכו')⁶. מדבריו משמע, שלאביי - יורשי כהן חייבים לפדות, ואילו לרבא אף באשת כהן אין היורשים חייבים לפדות. וביאור דבריו, כאמור לעיל, שלדעת

אביי זהו חוב ממוני שגם יורשיו חייבים לפרעו. ואלו לדעת רבא גם באשת כהן החיוב הוא חיוב אישות, ולכן כיון שפקעה האישות פקע גם החיוב לפדות. כיון שאנו פוסקים כרבא, לא הוזכר בהלכה שיורשי כהן חייבים לפדות.

ד

נראה לי, שאף אם נבין שחיוב פדיון הינו חיוב אישות, הרי שלאחר תקנת "פירקונה תחת פירות", נוסף לחיוב מימד ממוני (8). כך עולה מדברי התוספות בלבמות. בגמרא שם (פה.) שנינו: "תנו רבנן: אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט יש לה כתובה, פירות וכו'". התוספות שם (ד"ה אלמנה) מבארים, שלאביי הסובר שבאלמנה לכהן גדול יש חיוב פדיון, יש להבין את הברייתא כפשוטה. "יש לה פירות", פירושו, "דין פירות, דהיינו פירקונה דהוי תחת פירות". לרבא, הסובר שאין בעלה חייב לפדותה, "נראה לר"י לפרש 'יש לה פירות', דאם נשבית, משלם הבעל הפירות שאכל לפדותה בהם. אבל מה שפירקונה יתר על דמי פירות שאכל, לא יהיב". התוספות (בכתובות נב. ד"ה ממזרת) גרסו שם בגמרא: "אלמנה לכהן גדול וכו' ממזרת ונתינה לישראל יש להן כתובה, פירות וכו'". הרי, שהוא הדין בכל חייבי לאוין, ויש להבין, מאי שנא חייבי לאוין, בהם יש חיוב לפדות רק עד שווי הפירות שאכל, מאשה המותרת לו, שם יש חיוב פדיון אף יתר מדמי הפירות. ונראה לרבא, שבחייבי לאוין חיוב פדיון הינו חוב ממוני, מכיון שהבעל

---

(8) מקובל להבין כך את חיובי אישות ברמב"ם פ"ב מהל' אישות.

עיי' במאמר "חיוב מזונות" עמ' 63-64.

זכה בפירווחיה, חייב הוא לפדותה. ולכן, חייב הוא לפדותה, רק עד כדי דמי הפירות שאכל. אך באישות מותרת, הרי שישנו מחייב נוסף והוא האישות עצמה, אשר בעטיה חייב בעלה לפדותה בלי כל קשר לשווי הפירות שאכל. חייב הוא לדאוג שאשתו תצא משביה, ולכן חייב הוא לפדותה, אף יתר מדמי הפירות. הרי, שלדעת התוספות, אם חיוב פדיון הינו חוב ממוני בלבד, כבחייבי לאוין - חייב הבעל לפדותה, רק עד כדי דמי הפירות: אך באישות מותרת, בה קיים גם מחייב של אישות, החיוב הינו אף יותר מכדי דמיה. 'לעיל (חלק ב')', ביארנו את דברי המשנה, מדוע אין הבעל יכול לגרש את אשתו, ובכך להפטר מפדיונה. התוספות (נב: ד"ה אמר) מציעים הסבר נוסף: "אבל אינו רשאי לומר תקבל את גיטה ותפדה את עצמה, לפי שלא קיבלה תשלום מפירות שאכל עד עכשיו". ראינו, שלדעת תוספות, חיוב פדיון הינו חיוב אישות. מצד זה בכח הבעל באמת לגרשה ובכך להפטר מפדיונה. אך לאחר תקנת פדיון תחת פירות, הרי שנוסף גם חוב ממוני. ומחוב ממוני זה אין בכוחו להפטר אף אם יגרשה, שהרי גם לאחר שיגרשה היא עדיין בעלת חוב שלו (9). בדרך זו, נראה שיש לבאר את ההבדל שבין פעם ראשונה לבין שניה. בדף נב, שנינו: "תנו רבנן: נשכית והיו מבקשין עד עשרה בדמיה, פעם ראשונה פודה, מכאן ואילך רצה פודה, רצה אינו פודה. רבן שמעון בן גמליאל אומר

---

(9) יש להעיר, לפי הסברינו שלדעת התוס' המחייב הממוני הינו רק עד כדי דמי הפירות שאכל, הרי שנצטרך לומר שאם יגרשה, חייב לפדותה רק עד כדי דמי הפירות שאכל. אלא אם נזדקק להסברנו לעיל, שקנסוהו לפדותה עד כדי דמיה, מחמת שאסרו עליו לגרשה. כמו כן, לדברינו כאן נצטרך לומר שביתומים יש חיוב לפדות עד כדי דמי הפירות שאכל, אלא אם נזדקק להסברנו לעיל. ועיין להלן הערה 10.

אין פודין את השבויים יותר על דמיהם". בדעת תנא קמא נחלקו רש"י ורבינו חננאל: רש"י סובר, שבפעם שניה אינו חייב לפדותה, "דלא תקינו בה רבנן אלא חד פדיון". ר"ח חולק וסובר, "דרצה - אינו פודה יותר מכדי דמיה, אבל כדי דמיה - פודה". בדעת רש"י אין הכרע. ניתן להבין את חיוב פדיון הן כחוב ממוני, והן כחיוב אישות, ולומר, שהוטל על הבעל לפדותה רק פעם אחת, ותו לא. אך בדעת הר"ח, הסובר שהבעל חייב תמיד לפדותה, והשוני בין הפעם הראשונה לבאות אחריה הוא גובה סכום הפדיון בלבד, יש להבין מהו ההבדל. בביאור שיטתו נראה, שמצד היות חיוב פדיון חיוב אישות, הרי שעל הבעל לפדותה לעולם. כל עוד אשתו היא, מחובתו לדאוג לחירותה. אך מצד זה חייב הבעל לפדותה רק עד כדי דמיה, שזהו הפדיון הרגיל. אך לחיוב האישות ישנו גם מלימד ממוני - החזרת הפירות שאכל. לכן בפעם ראשונה נוסף מלימד ממוני זה, ואז חייב הבעל לפדותה אפילו עד עשרה בדמיה (10). אך מפעם שניה ואילך, מאחר והחוב הממוני הוחזר ישנו רק מחייב האישות, וחייב זה הוא רק עד כדי דמיה.

הרמב"ם (פ"ד הי"ט) פסק כרשב"ג: "אין מחייבין את הבעל לפדות את אשתו יותר על דמיה, אלא כמה שהיא שווה, כשאר השבויות". גבי פעם שניה פסק:

(10) יש להעיר שאין דברינו כאן בדברי ר"ח סותרים בהכרח להסברינו בתוס'. בתוס' הסברנו שכאשר קיים מחייב ממון בלבד, מחייב הוא לפדות רק עד כדי דמי הפירות שאכל. אך כאן מדובר, כאשר שני המחייבים קיימים יחדיו, וכאן יש לומר, שעל מחייב האישות הקיים עכשיו, מוסיף החוב הממוני חיוב לפדות אפילו עד כדי עשרה בדמיה. ולעיל, הערה 9. מדובר כאשר הבעל יגרש את אשתו, ואם כן, נשאר רק מחייב הממון, ואילו מחייב האישות פקע, ולכן חייב לפדות רק עד כדי דמיה, אלא אם נסבור כפי שבארנו שם.

"אבל אם פדאה ונשבת פעם שניה ורצה לגרשה, הרי זה מגרשה ונותן כתובה והיא תפדה את עצמה". האחרונים (11) דליקו מדבריו שדווקא אם הוא מגרשה, רשאי הוא לא לפדותה. אך אם אינו מגרשה - הרי שחליב הוא בפדיונה אף בפעם שניה. ושמה, זהו ביאור דבריו: בפעם ראשונה ישנו גם המחליב הממוני ולכן אין בכוחו להפטר מחוב זה. אך בפעם שניה מחליב ממוני אמנם אין, אך חליב הוא לפדותה מצד היות חיוב פדיון חיוב אישות. ולכן, אם יגרשה, יפטר מחיוב זה.

סיכום:

- א. ניתן לראות את מטרת חיוב פדיון, בעצם הוצאת האשה משביה, וניתן לראותו, בחזרתה לבעלה והמשכת האישות.
- ב. בהבנת אופי החיוב הועלו שתי הבנות מרכזיות: ניתן לראותו כחוב ממוני הנובע מאכילתו פירות נכסיה: וניתן לראותו כחיוב אישות. ועל פי הבנות אלו, נראה שיש לחלק בין המקרים השונים:
  - (1) בין אישות אסורה לבין אישות מותרת.
  - (2) בין אשת כהן לבין אשת ישראל.
  - (3) בין פדיה פעם ראשונה לבין פדיה בשניה.
- ג. יתכן ששני המחייבים קימים - חיוב פדיון הינו חיוב אישות שיש בו מלימד של חוב ממוני.

---

(11) עיין בב"ח ובפרישה, טור אבן העזר, סי' ע"ח, שהבינו כך. אך יעויין בבית יוסף" (שם). שהבין שלרמב"ם בפעם שניה אינו חליב לפדותה אף אם לא יגרשה.